

STAROŚĆ

w dzielnicy przemysłowego miasta

Studium na przykładzie „starych” Bogucic

Jolanta Klimczak, Dorota Nowalska-Kapuścik

STAROŚĆ

w dzielnicy przemysłowego miasta

Studium na przykładzie „starych” Bogucic

Recenzenci

Marek Niezabitowski

Jolanta Perek-Biała

Spis treści

Słowo wstępne	7
1. Kontekst demograficzno-społeczny w miastach	9
1.1. Demograficzny kontekst starzenia się społeczeństw	9
1.2. Polityki dotyczące starości	11
1.3. Rola miasta jako przestrzeni przyjaznej starzeniu się	13
1.4. Kontekst demograficzno-społeczny miasta Katowice	14
1.4.1. Demograficzny kontekst starzenia się społeczeństwa w Katowicach	15
1.5. Polityka wojewódzka wobec starzenia się	17
2. Problemy i potrzeby osób starszych a polityka senioralna na poziomie lokalnym – przykład miasta Katowice	21
2.1. Prawne i instytucjonalne podstawy ewaluacji polityki senioralnej na poziomie dzielnicy	21
2.2. Ewaluacja polityki senioralnej – ustalenia teoretyczne	22
2.3. Ramy metodologiczne badań nad ewaluacją polityki senioralnej	23
2.4. Charakterystyka zgromadzonego materiału badawczego	25
2.4.1. Charakterystyka zgromadzonego materiału badawczego – projekty, w których przeprowadzono ewaluację	27
2.4.2. Charakterystyka zgromadzonego materiału badawczego – projekty, w których nie było ewaluacji	30
2.4.3. Charakterystyka zgromadzonego materiału badawczego – projekty w trakcie realizacji (planowana ewaluacja)	34
2.5. Problemy ewaluacji polityki senioralnej na poziomie sąsiedztwa	36
2.6. Nieśprawni seniorzy niewychodzący z mieszkania a projekty adresowane do nich	43
2.7. Podsumowanie ewaluacji projektów skierowanych do osób starszych w katowickich dzielnicach	46
3. Dzielnica Bogucice w opinii starszych mieszkańców	47
3.1. O badaniu dzielnicy – uwagi metodologiczne	47
3.2. „Stare” Bogucice w opinii seniorów	54
3.2.1. Zalety dzielnicy	55
3.2.2. Wady dzielnicy	60
3.3. Polityka senioralna w dzielnicy w opinii osób starszych	65

3.4. Dzielnica jako przestrzeń życia codziennego seniorów	69
3.5. Sąsiedztwo seniorów w dzielnicy	71
3.6. Mieszkanie w doświadczeniu osób starszych	74
3.7. Wnioski	77
3.8. Rekomendacje	84
Zakończenie	87
Aneksy	89
Bibliografia	103
Spis map, wykresów, tabel, fotografii i rysunków	109
Summary	111

Słowo wstępne

Spadek dzietności przy jednoczesnym wydłużaniu się życia osób starszych skutkuje odczuwalnymi modyfikacjami struktury społecznej. W odpowiedzi na postępujące niekorzystne tendencje demograficzne wzrasta konieczność podjęcia działań celem dostosowania polityki senioralnej do potrzeb starzejącej się populacji na poziomie ogólnonarodowym, europejskim, krajowym i regionalnym. Warunkiem prawidłowego zaprojektowania i opracowania metod postępowania jest poprawne zidentyfikowanie potrzeb generowanych w różnych wymiarach życia jednostkowego i publicznego oraz zestawienie ich z możliwościami społeczno-zdrowotno-finansowymi osób starszych.

Starzenie społeczne jest zależne zarówno od człowieka w okresie starości, jak i środowiska społecznego. Sposób określania miejsca i pozycji człowieka starego w społeczeństwie ulega zmianie. Zmienność ta stała się pretekstem do wznowienia badań realizowanych w latach 2017–2018. Po dwóch latach powróciliśmy do dzielnic, ulic i mieszkań Katowic, poszukując odpowiedzi na pytanie o to, czy (i jak) przez ten czas zmienił się sposób modelowania działań prosenioralnych, analizując istotę i tempo dokonujących się zmian.

Dziękujemy naszym rozmówczyniom i rozmówcom, uczestniczkom i uczestnikom wywiadów indywidualnych oraz grupowych za udział w realizacji tego projektu badawczego oraz okazane zaufanie i otwartość.

Spis map, wykresów, tabel, fotografii i rysunków

Spis map

Mapa 1. Bogucice na tle innych dzielnic Katowic	48
Mapa 2. Teren badań	53
Mapa 3. Instytucje aktywizujące najstarszych mieszkańców starych Bogucic	83

Spis wykresów

Wykres 1. „Stare” Bogucice na tle innych dzielnic w ocenie badanych.	54
Wykres 2. Ocena zmian w dzielnicy	55
Wykres 3. Obszary pozytywnych zmian w dzielnicy w opinii badanych	58
Wykres 4. Atuty dzielnicy w opinii seniorów	59
Wykres 5. Wady dzielnicy w opinii seniorów	60
Wykres 6. Instytucjonalna oferta lokalna a aktywność seniorów	66
Wykres 7. Znajomość Programu Aktywności Lokalnej wśród seniorów	66
Wykres 8. Czas wolny seniorów spędzany w dzielnicy	69
Wykres 9. Problemy osób starszych w dzielnicy	71
Wykres 10. Praktyki sąsiedzkie	72
Wykres 11. Czas wolny spędzany przez seniorów w mieszkaniu	76
Wykres 1. Płeć badanych	99
Wykres 2. Wiek badanych	99
Wykres 3. Wykształcenie badanych	100
Wykres 4. Dochód na osobę w gospodarstwie domowym	100
Wykres 5. Wielkość gospodarstwa domowego badanych	101

Spis tabel

Tabela 1. Udział osób w wieku 60 lat i więcej w liczbie ludności ogółem (w Polsce)	9
Tabela 2. Populacyjna prognoza starzenia się społeczeństwa w Polsce	10

Tabela 3. Udział osób w wieku 60 lat i więcej w liczbie ludności ogółem według grup wieku (prognoza na lata 2030 i 2050)	10
Tabela 4. Ludność według płci i grup wieku w województwie śląskim (2018)	16
Tabela 5. Zakres inicjatyw podejmowanych na rzecz seniorów (perspektywa gmin)	36
Tabela 6. Typy instytucji współpracujących z gminami w ramach polityki senioralnej	41
Tabela 7. Typy usług dla osób starszych niewpisujące się w usługi społeczne	42

Spis fotografii

Fot. 1. Typowy dla „starych” Bogucic „chaos” architektoniczny	49
Fot. 2. Familok (pozostałość po osiedlu patronackim kopalni „Ferdynand”).	50
Fot. 3. Mural przedstawiający Jerzego Kukuczkę	52
Fot. 4. Park Bogucki w 2018 i 2020 r.	56
Fot. 5. „Kamienna rzeka” w parku Boguckim	57
Fot. 6. Pustostany	61
Fot. 7. Okolice ulicy Piotra	62
Fot. 8. Typowe dla dzielnicy graffiti kibiców GKS-u	63
Fot. 9. Ruiny kina Millenium	64
Fot. 10. Miejski Dom Kultury Bogucie-Zawodzie	67
Fot. 11. Miejsce porannych spotkań z sąsiadami	73

Spis rysunków

Rys. 1. Potencjał dzielnicy	78
Rys. 2. Bariery w rozwoju dzielnicy	80

Jolanta Klimczak, Dorota Nowalska-Kapuścik

**Old Age
in a Post-Industrial City District
A Study on the Example of “Old” Bogucice**

S u m m a r y

The dynamisation of demographic processes implies the need for a new urban policy, including social policy, focused on the needs of the elderly. Developing effective solutions necessary to revitalise elderly communities is only possible through active cooperation between city authorities and neighbourhoods as well as local communities, which seem to understand best the needs of their generation. In Poland, there are no clearly defined activities aimed at both supporting independence in the place where seniors live and informal support networks (within a city district, neighbourhoods or flats). It is therefore important to make public the opinions of residents – elderly people – about the current living conditions in particular cities and districts, to identify social expectations towards local actions aimed at preventing the exclusion of the elderly, and to verify the effectiveness of actions aimed at activation or integration of seniors. *Old Age in a Post-Industrial City District...* is a publication which was created on the one hand to contribute to the debate on local senior policy, and on the other to give voice to the elderly living in a post-industrial district of a large city.

The text presents the results of the evaluation of programmes implemented by senior non-governmental organisations in Katowice and the results of research into the social perception of the ongoing infrastructural and institutional changes in the place of residence of seniors. This is a continuation of the issues taken up in the research report entitled “Old age in the (big) city”, created and published in 2018 in response to the demand raised by local women leaders and by NGOs such as “Moje Osiedle Ścigały” [“My Ścigały Estate”]. However, while in 2018 the focus was on identifying the needs and resources of elderly people in a selected district of the city (“old” Bogucice), this text focuses on presenting the activities undertaken within the framework of senior policy and the programme for the revitalisation of post-industrial areas, as well as the social practices – conditioned by the ageing process – that routinise the lives of the oldest residents of the local community.

The publication has been divided into three parts, so as to maintain the distinctiveness of the accounts relating to phenomena of varying degrees of generality. It first addresses the global political project of population ageing and the demographic arguments justifying the importance of selected legislative measures. The ‘Principles for Action on Ageing’, recommended in 1991 by the UN, recognise **independence, participation, care, self-realisation and dignity** as fundamental rights and distinguish three types of public policies: policies towards population ageing, i.e. state actions taken consciously, in many areas and fields (economy, infrastructure, migration), as a response to demographic changes; policies towards older people, i.e. recognising the needs and problems of specific communities of older people and responding to them in a given place and time; policies towards old age understood as a long-term project of preparing for the last phase of life and recognising it as equally valuable as previous ones, not only by the older generation but also by younger generations. Due to the research area, the role of urban and regional policy is particularly emphasised, while the city itself is supposed to be an ageing-friendly space. The city, being a physical, social and symbolic space, sets the framework for participation and

subjectivity, while the right to use city resources is an indicator of citizenship of its inhabitants. A city for seniors is also a space that should be free from violence, from functional and spatial exclusions and oppression, from pathologisation based on making the norm e.g. Corbusier's Modulor; a city is a multitude of configurations and exposures of roles and a multitude and variability of practices accompanying life cycles; a city is finally empowerment of the elderly by including seniors not only in advisory but also in decision-making processes in various areas of urban policy, e.g. revitalisation.

Such a perspective on Katowice as a research area has guided the choice of topics in the following chapters. Chapter Two focuses on the evaluation of projects carried out by non-governmental organisations and dedicated to senior citizens living and working in the centre of Katowice and in its various districts. Reflection on the evaluation of senior projects from the perspective of districts was dictated by two factors. The first was an obvious appeal to humanistic sociology, which pays attention to the spatial values of the city and the neighbourhood, which is of most interest to us here. The second reason came from a desire to see if the opportunities offered by the use of evaluation, especially where project implementation implies a direct impact on increasing the quality of life of older people, are recognised and used by those responsible for making decisions about the planning of future activities and interventions.

The third chapter presents a description of the lives of seniors in their place of residence. The proposed reflection was based on interviews with elderly men and women living in one of the city's districts – the “old” Bogucice. The choice of the district as a spatial category provides an insight into the experiences of seniors located in a broader social framework than the individual and family, and allows for the formulation of a preliminary hypothesis on the relationship between the conceptualised and performed role of the senior citizen and the habitat. The neighbourhood as a city space is inextricably linked to the practices on which the everyday life of elderly people is founded, and as a space it conditions the valorisation of the place of residence itself. Most importantly, however, the neighbourhood is a space that connects the private, the domestic with the public, the urban, and that it is the focal point of individuals' habitus resources and local socio-economic processes. Its exploration thus gives an insight into the practices that constitute the socio-cultural equipment of the inhabitants, framed by the possibilities and limitations of the local environment and urban policies. Importantly, space does not function by itself, but is generated through social relations. It is the inhabitants who prioritise and valorise space, and at the same time the experienced and perceived space creates the specific conditions for the adaptation and creation of social roles and spatial cultural patterns, including old age and its distinctions. The main issues addressed in this part of the text are the question of the perception of **physical and institutional changes of the neighbourhood space**, the identification of the type and forms of senior activity, as well as the reception of the socio-cultural-educational-spatial offer dedicated to the elderly.

In response to demographic trends there is a growing need to take action to adapt senior policy to the needs of an ageing population at global, European, national and regional level. A prerequisite for the correct design and development of methods of action is the correct identification of needs generated in various dimensions of individual and public life and their juxtaposition with the social, health and financial capabilities of elderly people. The collected research material refers to the research carried out in 2017–2018, which makes it possible not only to diagnose the current state, but also – which, according to the authors, is worth emphasising – to compare and evaluate the actions carried out in the last two years.

The text is summarised by conclusions with a practical dimension, which can be a starting point for actions for elderly people undertaken by social institutions, NGOs and local communities.

Redakcja
Agnieszka Plutecka

Zdjęcie na okładce
Janina Piwowarczyk

Projekt okładki
Tomasz Tomczuk

Redakcja techniczna
Małgorzata Pleśniar

Łamanie
Edward Wilk

Redaktor inicjujący
Michał Kompała

Nota copyrightowa obowiązująca do 31.08.2022:
Copyright © 2021 by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

Sprzymyamy otwartej nauce. Od 1.09.2022 publikacja dostępna na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)

Wersja elektroniczna monografii zostanie opublikowana w formule wolnego dostępu
w Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego www.rebus.us.edu.pl

 <https://orcid.org/0000-0003-1167-2921>

 <https://orcid.org/0000-0003-4224-3257>
Starość w dzielnicy poprzemysłowego miasta ;
studium na przykładzie starych Bogucic / Jolanta
Klimczak, Dorota Nowalska-Kapuścik. - Katowice :
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2021

<https://doi.org/10.31261/PN.4054>
ISBN 978-83-226-3020-4
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-4055-5
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

Druk i oprawa:
Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7-9
71-063 Szczecin

Wydanie I. Arkuszy drukarskich: 7,25. Arkuszy wydawniczych: 8,0. Publikację wydrukowano na papierze offsetowym
III kl., 90 g. PN 4054. Cena 29,90 zł (w tym VAT).